

3. Наявність у домішці липи дрібнолистої у складі дібров позитивно відображається на морфолого-таксаційних показниках головної породи та її супутників.

4. Не зважаючи на діаметри та висоти дерев супутніх порід дуба звичайного при рубці головного користування необхідно повністю видаляти їх з насадження для того щоб не допустити формування малоцінних деревостанів.

5. Складні за складом багатоярусні діброви набагато продуктивніші за одноярусні, бо лише в цьому випадку завдяки відповідності складу екологічно різних видів створюється можливість найбільш повного використання факторів навколишнього середовища для накопичення запасу деревини.

ЛІСІВНИЧО-ТАКСАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГІРСЬКИХ ЯВІРНИКІВ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Пукман В.В.; Горошко М.П., Гриник Г.Г.

Національний лісотехнічний університет України

Клен-явір є цінною лісотвірною деревною породою, яка формує як чисті деревостани, змішані з перевагою, а також виступає як домішка в ялинових, букових, дубових та ялицевих лісах. Зважаючи на кліматичні зміни та вищу, порівняно з буком лісовим, стійкістю до пошкоджень клен-явір заслуговує на особливу увагу як порода, яка часто в гірських умовах витісняє або заміняє бук.

Вирощування насаджень явора і впровадження його як домішку в інші лісостани значно підвищить продуктивність лісів, забезпечить відтворення і розширення біологічної різноманітності лісів. Проте і до сьогодні ареал явора, його вплив на середовище, стан ресурсів, життєвість в умовах антропогенного навантаження та інші аспекти залишаються ще мало вивченими.

У другій половині ХХ ст. дослідженню явора та його лісостанів присвячені праці багатьох вітчизняних вчених. У післявоєнні роки Третяк Ю.Д. був одним з перших лісівників України, який звернув особливу увагу на явір як цінний супутник бука і вважав явір однією з найцінніших порід не тільки в деревообробній промисловості. І.Ф. Федець запропонував виділяти постійні лісо насадження в кращих яворових деревостанах і штучно вводити явір у склад насаджень приполонинних лісів з метою покращення якості ґрунту. Академік М.А. Голубець вважав за необхідне організувати в Карпатах насадження резервати явора, що дасть змогу поновити високопродуктивні карпатські ліси. Професор С.М. Стойко виділив на території Українських Карпат дві еколого-географічні формації явора: азональну і зональну високогірну. Зважаючи на особливу цінність лісостанів з домішкою явора, І.С. Вінтонів рекомендує взяти їх на облік і жити науково-обґрунтованих заходів для їх раціонального використання, охорони і відновлення. За І.С. Шевченко, використання і збереження явора і його форм, як однієї з лісоформуючих порід, сприятиме підвищенню стійкості і якості деревостанів.

Найбільше поширення насаджень клена-явора в Карпатах зумовлене біолого-екологічними особливостями його росту і розвитку. Загалом, в Українських Карпатах площа яворових деревостанів (явірників) становить 2717,8 га. У табл. 1 представлений віковий розподіл явірників у Карпатах, а також розподіл за часткою клена-явора у складі деревостанів

Табл. 1. Розподіл площ явірників за групами віку і часткою клена-явора у складі деревостанів

Група віку	Коефіцієнт складу (площа, га / частка від загальної кількості у групі віку, %)									
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Сума
Молодняки 1 класу	24,7	176,7	317,3	133,1	105,90	44,50	0,90	4,00	-	807,10
	3,1	21,9	39,3	16,5	13,1	5,5	0,1	0,5	-	100,0
Молодняки 2 класу	31,4	168,8	252,9	212,1	113,2	40,70	49,40	9,30	6,30	884,1
	3,6	19,1	28,6	24,0	12,8	4,6	5,6	1,1	0,7	100,0
Середньовікові	2,20	35,90	234,6	145,6	136,1	91,10	86,70	28,30	17,10	777,6
	0,3	4,6	30,2	18,7	17,5	11,7	11,1	3,6	2,2	100,0
Пристигаючі	-	-	24,40	0,00	36,40	14,00	13,80	-	2,40	91,00
	-	-	26,8	0,0	40,0	15,4	15,2	-	2,6	100,0
Стиглі	-	4,00	51,40	12,20	22,00	22,10	14,70	-	5,20	131,6
	-	3,0	39,1	9,3	16,7	16,8	11,2	-	4,0	100,0
Перестійні	-	10,90	-	10,30	3,40	0,50	-	1,30	-	26,40
	-	41,3	-	39,0	12,9	1,9	-	4,9	-	100,0
Загалом	58,3	396,3	880,6	513,3	417,0	212,9	165,5	42,9	31,0	2717,8
	2,1	14,6	32,4	18,9	15,3	7,8	6,1	1,6	1,1	100,0

Загалом, у віковій структурі переважають молодняки, загальна площа яких становить 1691,2 га (62,2 %), частка середньовікових деревостанів становить – 28,6 %, пристигаючих – 3,3 %, стиглих і перестиглих – 4,8 і 1,1 % відповідно.

Частка чистих яворових деревостанів, у загальній структурі становить всього 1,1 %. Як свідчать результати розрахунків, найбільша кількість явірників з часткою явора у складі 25-64 % (3-6 одиниць у складі насаджень). Така тенденція притаманна для молодняків і середньовікових деревостанів, а для старших груп віку притаманне збільшення частки явора у складі насаджень.

У табл. 2 наведений розподіл площ явірників за стрімкістю і експозицією схилів.

Табл. 2. Розподіл площ явірників за стрімкістю і експозицією схилів

Стрімкість схилу, 0	Експозиція схилу (площа, га / частка від загальної кількості у категорії, %)									
------------------------	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

	Пн	ПнС _х	Сх	ПдС _х	Пд	ПдЗ _х	Зх	ПнЗх	Сума
до 10 ⁰ (пологі)	61,5	53,4	29,1	28,4	93,4	24	10,3	29,8	329,9
	18,6	16,2	8,8	8,6	28,3	7,3	3,1	9,0	100,0
11-20 ⁰ (спадисті)	304,7	200,1	59,1	207,3	257,6	121,4	73,9	88,7	1312,8
	23,2	15,2	4,5	15,8	19,6	9,2	5,6	6,8	100,0
21 і > (стрімкі і дуже стрімкі)	127,2	148,2	89,3	111,9	303,8	121,8	68,3	104,6	1075,1
	11,8	13,8	8,3	10,4	28,3	11,3	6,4	9,7	100,0
Загалом	493,4	401,7	177,5	347,6	654,8	267,2	152,5	223,1	2717,8
	18,2	14,8	6,5	12,8	24,1	9,8	5,6	8,2	100,0

Переважає більшість яворових деревостанів знаходиться на спадистих і стрімких схилах (48,3 і 39,6 % відповідно). Щодо експозиції схилів, то найбільша частка явірників на схилах південних експозицій (24,1 %), північних (18,2 %), північно-східних (14,8 %), а також південно-східних (12,8 %). Такий розподіл за експозиціями притаманний для всіх типів за крутістю схилів.

Важливим аспектом дослідження фонду і структури явірників є їх розподіл за типом лісорослинних умов і продуктивністю (бонітетом), який наведений у табл. 3.

Табл. 3. Розподіл площ явірників за продуктивністю і типом лісорослинних умов

Клас бонітету	Тип лісорослинних умов								
	В ₃	В ₄	С ₂	С ₃	С ₄	Д ₂	Д ₃	Д ₄	Разом
I ^c	-	-	3,1	11	-	0,5	18,6	-	33,2
I ^b	-	-	0,3	9,5	-	10,2	76	-	96
I ^a	-	-	4,9	83,2	1,5	25,4	255,5	-	370,5
I	-	-	7,5	409,8	7,4	101,6	828,3	0,8	1355,4
II	9,8	-	5,6	318,6	2,3	32,5	260,9	0,7	630,4
III	0,7	-	4,6	66	-	-	77,3	-	148,6
IV	-	1,1	1,4	48	-	-	24,2	-	74,7
V	-	-	-	8,1	0,9	-	-	-	9
Разом	10,5	1,1	27,4	954,2	12,1	170,2	1540,8	1,5	2717,8

Абсолютна більшість деревостанів належать до I класу бонітету, їх частка становить 49,9 %, значна частка деревостанів I^a і II класу бонітетів (13,6 і 23,2 % відповідно). Зростають такі деревостани, переважно, у вологих сугрудових (С₃) і грудувих (Д₃) умовах.

Характеризуючи насадження явора, за класами бонітету і відносною повнотою насаджень, можна зробити висновок, що найбільш продуктивними є деревостани при відносній повноті 0,7 і вище. Розподіл наведений у табл. 4.

Табл. 4. Розподіл площ явірників за продуктивністю і відносною повнотою насаджень

Клас бонітету	Відносна повнота								
	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1	Разом
Г ^с	-	-	-	-	13,6	15,2	4,4	-	33,2
Г ^в	-	-	0,8	6,1	24,4	39,9	24,8	-	96
Г ^а	-	1,1	11,9	50,3	124,7	124,1	49,6	8,8	370,5
I	-	8,5	63,3	105,5	453,5	500,6	189,8	34,2	1355,4
II	-	26,7	56,3	98,3	180,5	181,1	83,4	4,1	630,4
III	2,2	6,7	27	23,6	26,5	34,6	23,4	4,6	148,6
IV	2,1	9,9	10,4	1,1	11	40,2	-	-	74,7
V	-	7,7	-	0,9	0,7	-	-	-	9,3
Разом	4,3	60,6	169,7	285,8	834,9	935,7	375,4	51,7	2717,8

Наведений у табл. 5 розподіл за відносною повнотою і типом лісорослинних умов, показує, що найбільша кількість яворових деревостанів призначена для вологих сугрудових і грудових умов місцезростання з відносною повнотою 0,6 і вище.

Табл. 5. Розподіл площ явірників за типом лісорослинних умов і відносною повнотою насаджень

Відносна повнота	Тип лісорослинних умов								
	B ₃	B ₄	C ₂	C ₃	C ₄	D ₂	D ₃	D ₄	Разом
0,3	-	-	-	4,3	-	-	-	-	4,3
0,4	0,7	-	-	45,1	2,4	1,1	11,3	-	60,6
0,5	-	-	0,4	122,4	2,3	11,8	32,8	-	169,7
0,6	1,1	1,1	0,6	146,3	3,1	10,3	122,3	1	285,8
0,7	5,6	-	9,6	249,4	2,8	86,4	480,3	0,5	834,6
0,8	3,1	-	11,9	262,5	1,5	38,6	618,1	-	935,7
0,9	-	-	4,9	96,5	-	22	252	-	375,4
1	-	-	-	27,7	-	-	24	-	51,7
Разом	10,5	1,1	27,4	954,2	12,1	170,2	1540,8	1,5	2717,8

Отже, яворові деревостани є невід'ємною і важливою складовою лісового фонду Українських Карпат, збереження і відтворення яких забезпечить підвищення біологічної і господарської продуктивності лісів і збільшення видового різноманіття в лісових екосистемах.